
Universitatea din Cluj și relațiile interuniversitare cu străinătatea (1919-1940)

Mihai Teodor NICOARĂ

Cuvinte cheie: Universitatea din Cluj, relații interuniversitare, invitați străini, congrese științifice, publicații internaționale.

Keywords: University of Cluj, interuniversity relations, foreign universities, scientific congresses, international publications.

Încă de la întemeierea ei, în 1919, Universitatea din Cluj a înțeles spiritul timpului și a mizat pe fraternitatea interuniversitară. De aceea, ea a devenit o prezență constantă și activă în relațiile științifice internaționale. Primul său rector, profesorul Sextil Pușcariu, sublinia înalta misiune culturală, națională și universală, a acestei instituții din inima Ardealului. Profesorii universitari clujeni au simțit necesitatea integrării Universității clujene în ritmul contemporan al științelor, de aceea, au stabilit contacte directe cu sursele prestigioase, interne și externe, creatoare de cunoaștere științifică, în toate domeniile.

Contactul cu lumea universitară din Europa avea, deja, o tradiție, pentru tineretul studios din Ardeal, încă înainte de 1918. O serie de preparatori, asistenți, profesori, care au format corpul universitar românesc, au făcut studii, stagii sau și-au susținut doctorate la Budapesta, Viena, Berlin, Cracovia, Sorbona, École Normale Supérieure, École Pratique des Hautes Études, Collège de France, École des Langues Orientales, École des Chartes, École du Louvre, École Libre des Sciences Politiques ș.a. Sextil Pușcariu, de pildă, studiasse patru ani la Leipzig, după care la Collège de France și École Pratique des Hautes Études. Studiile din străinătate au avut asupra sa o influență covârșitoare. Nu puțini tineri ardeleni au frecventat École roumaine de Fontenay-aux-Roses, lângă Paris și Accademia di Romania, de la Roma.

Universitatea clujeană avea nevoie, după 1919, de câțiva „stâlpi puternici”, de savanți cu o pregătire remarcabilă. Pentru un început temeinic Comisia universitară, creată la inițiativa Consiliului Dirigent, a optat pentru chemarea unor profesori prestigioși, de la celelalte Universități românești. Prin chemarea unor savanți români la Universitatea clujeană s-a dorit să se creeze o legătură strânsă și prietenoasă între toate Universitățile românești. Cu atât mai mare a fost meritul acelor profesori, care au părăsit situații strălucite la Universități și institute străine, ca să dea, tot ajutorul lor, tinerei Universități clujene. A fost cazul savantului Emil G. Racoviță, o celebritate mondială, care a părăsit Franța, pentru a deveni profesor universitar la Cluj. Împreună cu René Gabriel Jeannel, întâiul din seria de profesori francezi, care au venit la Universitatea clujeană, Emil G. Racoviță a înființat și condus Institutul clujean de Speologie. Un alt exemplu strălucit a fost profesorul Constantie Levaditi, subdirectorul Institutului „Pasteur” din Paris, care și-a pus competența în științele medicale, în slujba tinerei Universități clujene. Dimitrie Pompeiu a fost dispus să părăsească Sorbona, unde fusese chemat să țină prelegeri, pentru a preda cursuri studenților clujeni. De numele profesorului Pompeiu se leagă organizarea Seminarului matematic din Cluj, după exemplul celebrului seminar de la Collège de France. La sfârșitul primului deceniu de existență a Universității clujene, în 1929, profesorul Pompeiu, împreună cu profesorul clujean Petre Sergescu, au înființat revista „Mathematica”, publicație de largă circulație internațională. Dimitrie Pompeiu, împreună cu Emil G. Racoviță, Constantin Levaditi și Ion Cantacuzino au lucrat la Paris în „Comisiunea”, instituită de Senatul Universității din Cluj, pentru angajarea profesorilor străini, mai ales francezi, care au binevoit să vină la Cluj, pentru a sprijini năzuințele culturale

Mihai Teodor NICOARĂ, cercetător III dr., Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, e-mail: nicoaramihait@yahoo.com

românești. Așadar, încă de la înființarea ei, în 1919, Universitatea s-a bucurat de cooptarea unor profesori din străinătate, ca Yves Auger, Jules Guiart, René Gabriel Jeannel, Pierre A. Chappuis, Giandomenico Serra, Emmanuel de Martonne și alții. Invitarea unor profesori străini, participarea la congrese și conferințe internaționale a fost o constantă a vieții universitare în perioada 1919-1940.¹

Universitățile din țările latine sau din cele aliate în Marele Război, cu care Universitatea clujeană au stabilit primele legături și-au trimis delegații la marea solemnitate a inaugurării Universității, în 31 ianuarie-2 februarie 1920. Pe de altă parte, Universitatea clujeană a fost reprezentată la serbările inaugurale ale Universității din Strasbourg și a trimis o adresă omagială Universității din Dorpat (Estonia), cu ocazia inaugurării acesteia, Invitația de la Dorpat a venit cu o întârziere de câteva luni, de aceea Universitatea clujeană a felicitat-o printr-o adresă specială.²

Universitatea din Cluj a fost încorporată în concertul internațional al marilor instituții de învățământ superior, urmărind același obiectiv: promovarea spiritului științific și umanist, ca și surorile sale mai mari. Universitatea clujeană nu a fost indiferentă față de situația politică internă și externă a țării. Istoricul și profesorul Alexandru Lapedatu a făcut parte, în calitate de consilier special, din delegația română la Conferința de Pace din Paris (1919-1920). Tot Al. Lapedatu a fost delegat de guvernul român la Conferința din Genova, ținută între 10-19 aprilie 1922. Un alt profesor și prim-rector al Universității românești din Cluj, Sextil Pușcariu a fost numit delegat al României la Liga Națiunilor de la Geneva.³

Cel mai mare prieten al României s-a dovedit Emmanuel de Martonne, reprezentant al școlii franceze de geografie. Discipol al lui Paul Vidal de la Blanche acesta s-a remarcat ca un competent specialist al geografiei carpato-dunărene. În 1900 a publicat în *La Grande Encyclopédie* un amplu articol despre România, apoi, a scris două teze de doctorat despre geografia spațiului românesc: în 1902, „La Valachie: essai de monographie géographique” (Valahia: eseu de monografie geografică), iar în 1911, „Recherches sur la distribution géographique de la population en Valachie” (Cercetări privind distribuția geografică a populației în Valahia). De Martonne a fost fondatorul *Societății Franceze de Geografie* și al *Uniunii Geografice Internaționale*. Prestigiul său științific a fost argumentul nominalizării ca expert geograf și cartograf, alături de alți geografi, în *Comité d'études*, aflat în serviciul Conferinței de Pace (1919-1920).⁴ De Martonne a deținut funcția de Secretar general în *Comité d'études*. Intervenția lui De Martonne în cadrul Comisiilor teritoriale, întrunite în 1919 la Paris a fost perseverentă și decisivă în stabilirea frontierelor româno-sârbă, româno-maghiară, româno-bulgară și româno-rusă. Rapoartele sale despre Dobrogea, Transilvania, Banat și Basarabia s-au bazat pe argumente geografice, demografice, etnografice convingătoare. În ciuda unor opinii politice diverse și contradictorii De Martonne a propus, pe cât a fost posibil, liniile de frontieră favorabile intereselor României, de aceea poate fi numit părintele frontierelor României Mari. Mai mult, De Martonne a condus grupul de experți care au fixat frontiera de vest a României cu Ungaria, după Tratatul de Pace de la Trianon.⁵

Emmanuel de Martonne a desfășurat o bogată activitate științifică la Universitatea din Cluj (după 1919), unde, în cadrul *Institutului de Geografie*, a inaugurat o lungă serie a excursiilor științifice interuniversitare; a contribuit la creșterea colecțiilor Facultății de Geografie, căreia i-a donat peste 500 de volume de specialitate; a fost membru de onoare al *Societății Române de Geografie* și membru de onoare al *Academiei Române*. Prezența lui Emmanuel de Martonne la Cluj a avut consecințe științifice remarcabile. Este vorba de excursiile geografice, precum cea din 1921, la care au luat parte profesori și personal ajutător de la Universitatea clujeană, dar și ofițeri români și un număr important de studenți și studente de la Sorbona. Excursia a fost organizată

1 „Raportul Rectorului Sextil Pușcariu despre înființarea Universității”, *Anuarul Universității din Cluj*, an I, 1919-1920. Cluj: Tipografia Institutului de Arte Grafice „Ardealul”, 1921, pp. 3-8; Mihai Teodor Nicoară, *Dicționarul universitarilor clujeni*, vol. 1, Cluj-Napoca: Editura Accent, 2016, p. 13; Pierre Sergesco, „L'Université de Cluj et ses relations avec l'étranger”, *Revue de Transylvanie*, tom 10, nr. 3-4, Juillet/Décembre 1944. pp. 33-34; Ion Breazu, *Universitatea românească „Regele Ferdinand I” din Cluj*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Vasile Pușcaș, Cluj-Napoca: Editura „Școala Ardeleană”, 2019, p. 132.

2 *Serbările pentru inaugurarea Universității din Cluj, 31 ianuarie-2 februarie*, București: Atelierele „Cartea Românească”, 1920, pp. 17-19; „Raportul Rectorului Sextil Pușcariu, despre înființarea Universității”, p. 12.

3 Ioan Oprea, *Alexandru Lapedatu. Amintiri*, Cluj-Napoca: Editura Albatros, 2015, pp. 200-215.

4 Emmanuel de Martonne, *Titres et travaux scientifiques de Em. de Martonne*, Paris: Éditions Armand Colin, 1932, 62 p.

5 Tiberiu Morariu, „Profesorul Emmanuel de Martonne la Cluj și în Munții Apuseni”, *Gazeta ilustrată*, an VI, nr. 7-8, 1937, p. 88; Emmanuelle Boulineau, „Un géographe traceur de frontières : Emmanuel de Martonne et la Roumanie”, *L'Espace géographique*, 4, 2001, pp. 358-369.